

Búcsúvétel Pozsvai Györgytől

Tisztelt Gyászolók!

A végső búcsúvétel szavai mindig különös kettősséget tartalmaznak, a megszólítás két irányába lendülnek. Egyszerre szólítják meg a távozót és a jelenlévőket, Györgyit és szeretteit. Nehéz nem gondolni erre éppen most, amikor a hozzátartozók olyan családtagtól, a munkatársak olyan kolléganőtől köszönnek el, aki a beszédmódok sajátosságait kutató tudományok egyikét, az irodalmi nyelv narratológiai szempontú vizsgálatát állította élete középpontjába. Nem pusztán tudálékos közhely ez a megfogalmazás. Pozsvai Györgyi számára valóban a tudományos munka volt a legfontosabb tevékenység: mindvégig az irodalmi hagyomány iránti mélységes tisztelettel és odaadással dolgozott. Azzal az érzékenységgel, a finom árnyalatokra figyelő körültekintéssel, mely nemcsak szakmai habitusának, de mindennapi lényének is alapvonása volt. S noha nagy súlyt fektetett nyelvezetének szakszerűségére, tanulmányai gyakran utalnak a szöveg olyan felhíváskarakterére, mely – ahogy Asbóth János regényéről szóló monográfiáját zárja – a beleérző megértésre apellál. A hasonló, a szellemtörténeti szótár kulcsszavaira emlékeztető, ám a befogadasesztétika gyakorlatába átvitt kifejezések folyvást előtörnek nála az elemző leírás szigorú tárgyiasága mögül. Ugyanebben a könyvében az olvasást a zenehallgatáshoz hasonlította: úgy tűnik, a visszatérő motívumok ismétелhetetlen egyedisége, a sokféleképp feltáruuló, rögzíthetetlenül előtűnő és eltűnő jelentéstávlatok kialakulása az ő számára is az olvasás alaptapasztalatát alkotta. Az *Álmok álmódójáról*, az emlékezés regényéről írva tudta, kifejtette és konkretizálta a felismerést, miszerint a visszatekintés kreatív gesztus, így azzal, amit szerzőként mondott, óhatatlanul, kikerülhetetlenül és persze a közlés nyelvi áthagyományozódásának hatalma nyomán önkéntelenül is ránk róttá a ráemlékezés mikéntjét. Erre a visszavonatkoztatásra a Bodor Ádám munkásságáról szóló kismonográfia közvetlenül is feljogosít egy vallomásos megjegyzéssel: „A kisepikai szövegekben megnyilatkozó aszketikus kidolgozottság, akárcsak az alkotói kitartás egy-egy témakörnél, példaadóvá, eddigi és további feladatomb meghatározójává vált: értelmezésem, nézeteim szakadatlan felülvizsgálatára, újragondo-

lására, s ezzel más-más megközelítési utak keresésére ösztönzött és kötelezett.” Úgy tudunk tehát Györgyre emlékezni, ahogy – a velünk és az irodalommal folytatott párbeszéde révén, s immár mindkettő továbbalkotásának fájdalmas hiányában – ő maga nyitja fel számunkra és persze velünk együtt e rágondolás távlatát.

Hogyan tarthatunk immár e távlathoz? Hogyan jelenik meg számunkra Györgyi emléke a gyász pillanataiban? Bensőnké tett markánsan megrajzolt arculatként, avagy távolban maradó, nehezen kivehető körvonalazásként? Az iméntiek szerint elmondható, hogy a távozó által nyitott emlékező távlat szerint alakja sohasem szilárdulhat végső képpé bennünk. Nem őrizhetünk róla pusztán egyetlen elsajátított, a lélekbe írt, mozdulatlan benyomást. Inkább arra szólít minket, sőt – a maga tapintatos, ám csöndesen állhatatos módján – arra késztet minket, hogy a teljes megragadás hiánya értelmében tőlünk messzikiént, átfoghatatlanként tekintsünk vissza rá, hiszen nem engedi kontúrok közé szorítani magát, azaz tisztelőben tartatja más létének kimeríthetlenségét. Az emlékező értelmezés utólagossága immár azt is felismerheti, hogy Györgyi tulajdonképpen ezt a távolságot fogalmazta újra és újra egész életében, de csak azért, hogy éppen így – tehát sajátyszerűségének fenntartása és egyúttal hívóereje révén – mégis egy közelség állapotába juthasson. Azon közelségbe, melyet egyrészt az olvasás iménti jellemvonásaival vélt megvalósíthatónak tudományában, s melyre másrészt maga is igényt tartott emberségében. Ezen attitűd tudományos dimenziója, az említett olvasásmód érvényesülése pedig talán legkiérleltebb munkáiban, a drámai jelenetezés és a dialogicitás XIX. századi mesterének, Petelei Istvánnak novelláiról készült tanulmányaiban észlelhető leginkább.

Mindezzel összefügghet továbbá, hogy oly nagy érzelmi intenzitással kötődött munkahelyéhez, az ELTE Bölcsészkarához, melyet második otthonának tekintett. Nem szűnő szeretettel és hálával gondolt egykori mestereire, írásait gondosan megvitatta kollégáival, az örök meg-nem-elégedés felelősségtudatától áthatva. Önmagával szemben támasztott igényessége miatt persze még sikerei sem mindig győzték meg kutatásainak valódi eredményeiről. Holott számos elnyert ösztöndíj, több elismerő kritika jelezte szakmai megbecsülését. Líratörténeti válogatásának és Petelei-szövegkiadásának színvonalas kivitelezése újabb filológiai vállalkozásra ösztönözhetette: komoly ambícióval látott neki a folytatódó Jókai kritikái kiadás rá eső munkálatainak, nagyívű tanulmányt tervezett Jókai kisregényeiről, s hozzákezdett az új irodalomtörténeti kézikönyvbe szánt fejezethez. És ezzel immár a tervekről esik szó, melyek teljesítése félbe szakadt, s melyek ezért a gyász jövőidejűségéhez vezetnek minket: a bekövetkezett hiány tapasztalásához. Szükségképpen, mivel a gyászoló emlékezet nem pusztán a múltra figyel, hanem a jövőendőben is elmerül. Sőt, a múltnak, mint a távozó más létének az említett távolsága ebben a jövőre vetett tekintetben válhat számunkra újabb kö-

zelséggé: ez a jövő rajzolhatja ismerősebbé, akár hozzánk tartozóbbá a búcsúzó arcát, egyre mélyebben tárva fel, ki is az, akit elvesztettünk. De a gyász sohasem feledheti, hogy ez a későbbi közelség mindig is a hiány hatalma alatt fog állni. A végső búcsúvétel ezért a Szent Páltól megfogalmazott reménység jegyében képzelheti valóban célbaérkezőnek a mondott kétirányú kiindulást, miszerint a búcsúztatók megszólítása eléri majd a búcsúzót is.

Györgyi, Isten veled.

Eisemann György